

УДК 336.77

Чуй І. Р.

irina_chui@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8795-4514

ResearcherID: E-9653-2019

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Мицак О. В.

o.myttsak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3681-4666

ResearcherID: F-7312-2019

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Питир Я. О.

бакалавр,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

***Анотація.** У статті характеризується сфера банківського кредитування підприємств України. Відслідковується динаміка наданих банками України кредитів корпоративному сектору протягом 2019 – 10 місяців 2022 рр., аналізуються фактори та причини скорочення обсягу та погіршення якості кредитного портфеля банків. Серед причин скорочення обсягів банківського кредитування підприємств в Україні наводяться зміна інституційної структури фінансового ринку України, кризові умови функціонування підприємств, посилені пандемією COVID-19, здорожчання банківських кредитів та посилення умов кредитування, підвищення ризиків підприємницької діяльності в результаті активних воєнних дій на території країни. Виявлена стійка тенденція на зменшення величини наданих кредитів корпоративному сектору та частки непрацюючих кредитів за період 2018-2021 рр. (з 55,8% до 36,1 %), протягом 10 місяців 2022 р. відбулася незначна активізація кредитування банками підприємств. Проведено оцінювання розподілу наданих кредитів та їхньої середньої величини за видами підприємств, а також їхньої галузевої структури. Середня величина наданих короткострокових кредитів на одне підприємство для малих підприємств зросла в середньому на 17,7 %, для великих і середніх їхня сума зменшилася на 23 % та 1,9 % відповідно. Скорочення частки короткострокових кредитів в структурі капіталу та поточних зобов'язаннях відбулося у великих підприємствах (на 13,9 в.п. і 0,8 в.п. відповідно), середніх (на 0,8 в.п. і 0,5 в.п.) та малих (на 2,7 в.п. і 0,9 в.п.). Виявлена проблема нарощення абсолютної величини й частки непрацюючих кредитів у більшості галузей, незалежно від величини підприємств. Продовжуються негативні очікування щодо скорочення обсягів банківського кредитування впродовж наступних 12 місяців та посилення кредитних вимог до позичальників, а також здорожчання кредитів й уповільнення кредитної активності. Це зумовлює необхідність розроблення програм підтримки економіки з післявоєнного відновлення, у тому числі кредитних та із залученням коштів міжнародних організацій, розробки інструментів державно-приватного партнерства у сфері кредитування оновлення виробництва та впровадження енергоощадних та екологічно чистих технологій.*

Ключові слова: банківське кредитування, кредити, надані корпоративним клієнтам, непрацюючі кредити, короткострокові кредити, якість кредитного портфеля.

Chuy Iryna

irina_chui@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8795-4514

ResearcherID: E-9653-2019

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Mytsak Olha

o.myttsak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3681-4666

ResearcherID: F-7312-2019

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Pshtyr Ya. O.

Bachelor's degree student,

Lviv University of Trade and Economics, Lviv

PROBLEMS OF BANK LENDING TO BUSINESS ENTITIES

Abstract. *The article characterizes the sphere of Ukrainian enterprises bank lending. The dynamics of loans provided by Ukrainian banks to the corporate sector during 2019-10 months of 2022 is monitored, the factors and reasons for the reduction in the amount and quality deterioration of the banks' loan portfolio are analyzed. Among the reasons for the reduction in the volume of enterprise's bank lending in Ukraine are institutional structure changes of the financial market of Ukraine, the crisis conditions for the functioning of enterprises exacerbated by the Covid-19 pandemic, the rise in the cost of bank loans, the strengthening of lending conditions, and the increase in business risks as a result of active country's hostilities. A steady downward trend in the amount of corporate sector loans and the share of non-performing loans for the period 2018–2021 has been identified, during 10 months of 2022 there was a slight intensification of the enterprises bank lending. The distribution of loans and their average value by type of enterprises, as well as their industry structure, was evaluated. The average amount of short-term loans granted per enterprise for small enterprises increased by an average of 17.7%, the amount for large and medium-sized enterprises decreased by 23% and 1.9%. The reduction in the share of short-term loans in the capital structure and current liabilities occurred in large enterprises (by 13.9 percentage points and 0.8 percentage points, respectively), in medium enterprises (by 0.8 percentage points and 0.5 percentage points) and in small enterprises (by 2.7 percentage points and 0.9 percentage points). The problem of increasing the absolute value and share of non-performing loans in most industries, regardless of the size of the enterprises, has been identified. There are negative expectations for the reduction of bank lending over the next 12 months and the tightening of credit requirements for borrowers, as well as an increasing in the loans cost and a slowdown in credit activity. This necessitates the development of programs to support the economy for the post-war recovery, including credit programs and international organizations funds attraction, the development of public-private partnership tools in the field of lending to the renewal of production and the introduction of energy-saving and environmentally friendly technologies.*

Key words: bank lending, corporate clients loans, non-performing loans, short-term loans, loan portfolio quality.

JEL Classification: E40, G21, G32

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2022-34-10>

Постановка проблеми. Кредитні відносини є однією з найважливіших категорій ринкової економіки, яка відображає реальні взаємозв'язки та відносини суб'єктів господарювання з банківськими установами. Кредитна взаємодія банків та підприємств завжди була та є важелем розвитку виробництва та активізації підприємницької діяльності. Банківське кредитування є інструментом підтримки безперервності кругообігу активів підприємств та обслуговування процесу реалізації товарів. Починаючи з 2019 року, спостерігається скорочення обсягів банківського кредитування підприємств; цьому сприяли як трансформація інституційної структури фінансового ринку України, так і кризові умови функціонування

підприємств, підсилені пандемією Ковід-19, підвищенням ризиків підприємницької діяльності в результаті активних воєнних дій на території країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий внесок у дослідження фінансово-кредитної взаємодії банків і підприємств зробили українські вчені та фахівці, зокрема Ф. Бутинець, М. Буднік, З. Васильченко, О. Васюренко, В. Галіцин, В. А. Герасименко, І. Гончар, Т. Гудзь, М. Кужелев, А. Мороз, М. Савлук, В. Пятенко, К. Матвієнко, А. Пересада, В. Рисін, В. Стельмах та інші. Серед більшості досліджених причин звуження масштабів кредитування банками корпоративних клієнтів називаються висока вар-

тість банківських кредитів для вітчизняних підприємств [1; 2], відсутність відповідних важелів державної підтримки та інструментів активізації банківського кредитування [3], суттєві диспропорції серед діючих кредитних програм для великого й малого бізнесу. Попри складні базові умови переформатування банківської системи України й очищення її від фіктивного капіталу, наслідки карантинних обмежень, активні воєнні дії та макроекономічну нестабільність, результатом діяльності підприємств стали скорочення фінансового результату ключових галузей економіки: сільського господарства, торгівлі, інформації і телекомунікації, й збитковість підприємств, зосереджених у сфері тимчасового розміщення та організації харчування [4].

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження факторів банківського кредитування в системі фінансового забезпечення суб'єктів підприємництва, зокрема малого бізнесу, оцінювання стану кредитування підприємства, а також розробка рекомендацій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведені дані з офіційного сайту Національного банку України характеризують певні тенденції кредитної діяльності у розрізі наданих кредитів органам державної влади, підприємствам – суб'єктам господарювання, фізичним особам та небанківським фінансовим установам. За цей період знизилася ефективність діяльності підприємств багатьох галузей, підвищилися кредитні ризики для банків, що переорієнтувало їх на операції з більш ліквідними й надійними активами – державними борговими цінними паперами, результатом чого стали негативні тенденції у сфері виробництва та обмежено базу приросту ВВП.

Зменшення обсягу наданих банками кредитів корпоративним клієнтам протягом 2019-2021 рр. склало 12,9% з 959,6 млрд грн до 835,7 млрд грн (рис. 1). Лише протягом 2020 р. сума наданих банками кредитів порівняно з 2019 р. зменшилася на 72833 млн грн, або на 7%. У 2021 році їхня сума збільшилася на 104750 млн грн, що склало 10,9%. Загалом на кінець 2021 року сума наданих креди-

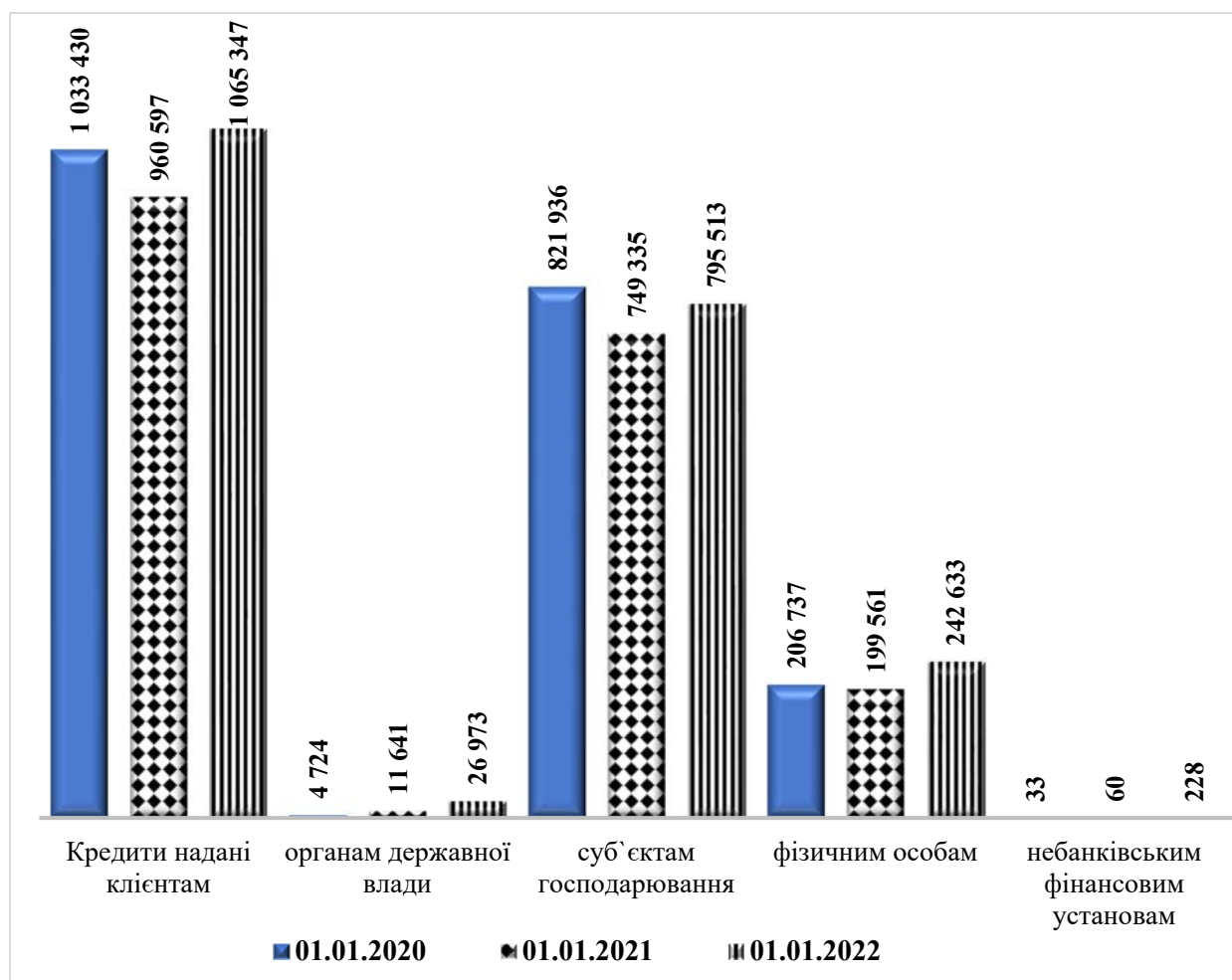

Рис. 1. Динаміка наданих банками України кредитів протягом 2019–2021 рр., млн грн
Джерело: складено за: [5]

тів склала 1065,3 млрд грн, за три роки приріст кредитів склав 3,1%.

Аналогічну тенденцію демонструють надані кредити юридичним особам: у 2020 р. їх величина скоротилася на 8,8%, проте у 2021 р. зросла на 6,2%. Сума кредитів, виданих фізичним особам, у 2020 р. скоротилася на 3,5%, тоді як у 2021 р. збільшилася на 21,6%.

За три роки досліджуваного періоду величина наданих кредитів підприємствам зменшилася на 26432 млн грн, або на 3,2%, що спричинене недоотримання підприємствами прибутку, а банками – відсоткових платежів та доходів від надання кредитів.

Лева частка кредитів була надана в національній валюті (гривні): зокрема, їх питома вага в кінці 2019 р. становила 53,7%, 2020 р. – 55,7%, 2021 р. – 63,3%. Зниження суми виданих кредитів підприємствам в іноземній валюті за три роки склало 89232 млн грн (10,8%), тоді як надані кредити в національній валюті загалом зросли в абсолютній сумі на 62809 млн грн або у відносній – на 14,2%.

Аналізуючи структуру наданих банками України кредитів, бачимо, що питома вага позикових коштів суб'єктів господарювання порівняно з іншими клієнтами значно вище: у 2019 р. – 79,5%; у 2020 р. – 78%; у 2021 р. – близько 75% (рис. 2).

Переважна роль банківського кредиту для фінансування потреб розвитку підприємств зумовлена тим, що призначення кредитів – власне фінансування господарської діяльності – оборотних та необоротних активів суб'єктів господарювання.

Аналізуючи обсяги банківського кредитування, важливо оцінити не просто абсолютні величини наданих кредитів та їхню динаміку. Важливо виявити негативні фактори банківського кредитування, зокрема частку непрацюючих кредитів, прострочених та проблемних.

Сума наданих кредитів корпоративному сектору банками України на початок 2022 року не досягнула величини наданих кредитів у докризовому 2018 році (835,7 млрд грн порівняно з 959,6 млрд грн) (рис. 3).

Порівнюючи ці ж показники за період 2019–2021 рр., бачимо: сума наданих кредитів зменшилася із 847,3 млрд грн до 835,7 млрд грн (темпа падіння склав 1,4%).

Позитивним можна визнати динаміку зростання величини наданих кредитів протягом 2022 року, незважаючи на запровадженій воєнний стан та суттєві проблеми у більшості підприємств забезпечити повернення кредитних ресурсів та сплати відсотків за ними. Як бачимо, станом на 01.10.2022 р. сума наданих кредитів корпоративному сектору збільшилася до 882,9 млрд грн. За 10 місяців 2022 року їхня сума збільшилася на 87 256 млн грн, що складає 10,4%. Те, що в умовах воєнного стану банки України продовжують кредитувати підприємства, засвідчує бажання підтримати перемогу України, і на фінансовому фронті теж.

Банківська система демонструвала стійку тенденцію до зниження суми і частки непрацюючих кредитів корпоративного сектору: за період 2018–2021 рр. їхня величина скоротилася з майже 535,8 млрд грн до майже 301,7 млрд грн, темп зни-

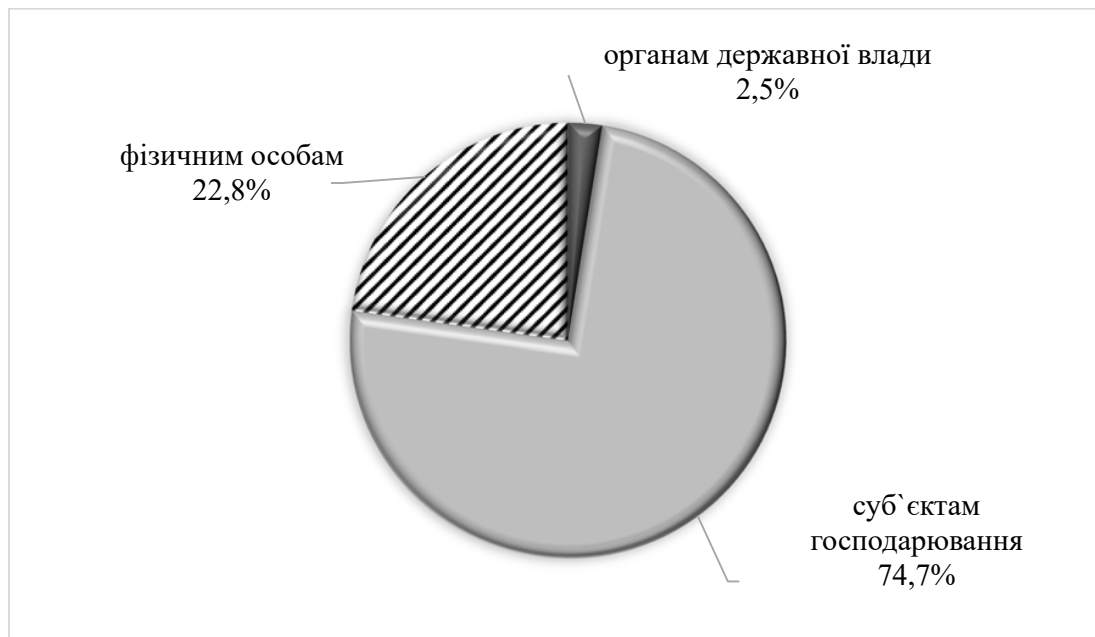
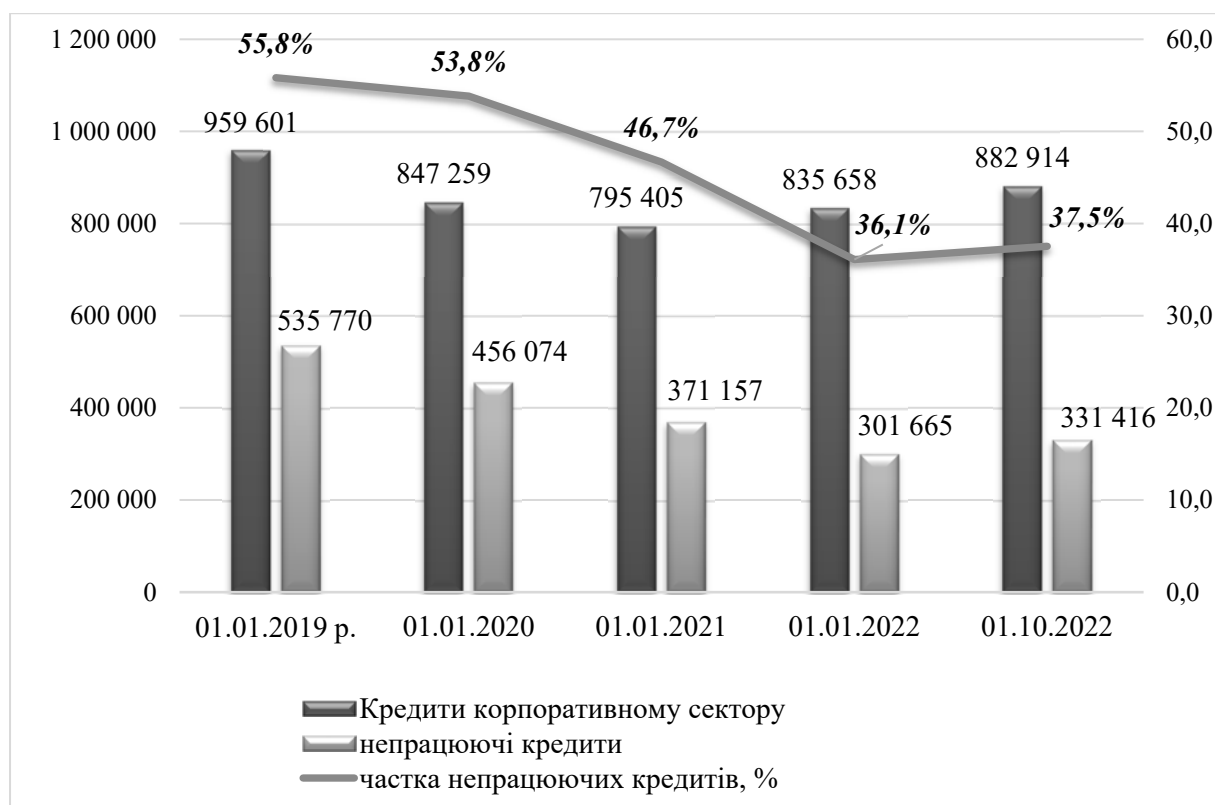

Рис. 2. Структура наданих банками кредитів станом на 01.01.2022, %

Джерело: розраховано за [5]

Рис. 3. Динаміка наданих кредитів підприємствам банками України протягом 2018–2022 рр., млн грн

Джерело: складено і розраховано за: [5]

ження склав 43,7%. Водночас бачимо, що і частка непрацюючих кредитів зменшилася: із 55,8% станом на початок 2019 р. до всього 36,1% – на початок 2022 р. Проте протягом дев'яти місяців 2022 року сума непрацюючих кредитів збільшилася на 29 751 млн грн, або на 9,9%. Частка непрацюючих кредитів корпоративного сектору станом на 01.10.2022 р. склала 37,5%.

Для покращення якості наданих кредитів на зняття частки непрацюючих банкам необхідно посилити вимоги щодо кредитоспроможності клієнтів та забезпечувати сильніше покриття кредитів заставним майном.

Розподіл наданих короткострокових банківських кредитів за величиною підприємств відображає переважну орієнтацію на кредитування середніх підприємств: при загальному прирості обсягів банківського короткострокового кредитування за період 2019–2021 рр. всього на 1,2% сума наданих кредитів середнім підприємствам збільшилася на 16,1%, водночас наданих малим – скоротилася на 4,5% та великим – аж на 9,4%.

Аналогічна динаміка характерна для показника середня величина наданих короткострокових кредитів на одне підприємство: для середніх підприємств їхня сума зросла з 9277,7 млн грн до 10923,6 млн грн в середньому (або на 17,7%), для великих – їхня сума зменшилася з

302886,5 млн грн до 233123,3 млн грн (на 23%) та малих – із 379,3 млн грн до 371,1 млн грн (на 1,9%).

Негативна динаміка щодо скорочення величини і ролі короткострокових кредитів протягом 2019–2021 рр. характерна для всіх підприємств (табл. 1). Якщо великі підприємства в середньому на 40,1% забезпечували свої поточні фінансові потреби у 2019 р. завдяки короткостроковим кредитам, то до кінця 2021 р. цей показник скоротився до 26,2% (на 13,9 в.п.); середні підприємства відповідно на 17,2% від потреби у короткостроковому капіталі були залежні від короткострокових кредитів у 2019 р., до кінця 2021 р. – всього на 16,4% (на 0,8 в.п. менше). Для малих підприємств частка короткострокових кредитів у поточних зобов'язаннях зменшилася на 2,7 в.п. (із 11% до 8,3%). Аналогічна динаміка у показника частка короткострокових кредитів у сукупному капіталі – для великих підприємств вона зменшилася на 0,8 в.п., середніх – на 0,5 в.п. та малих – на 0,9 в.п.

Галузева структура наданих кредитів залежить від розмірів підприємств (великі, середні, малі та мікропідприємства) та виду економічної діяльності. Найбільша сума наданих кредитів великим підприємствам була зайнятим у сфері оптової торгівлі, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами (на 01.01.2021 р. їх сума –

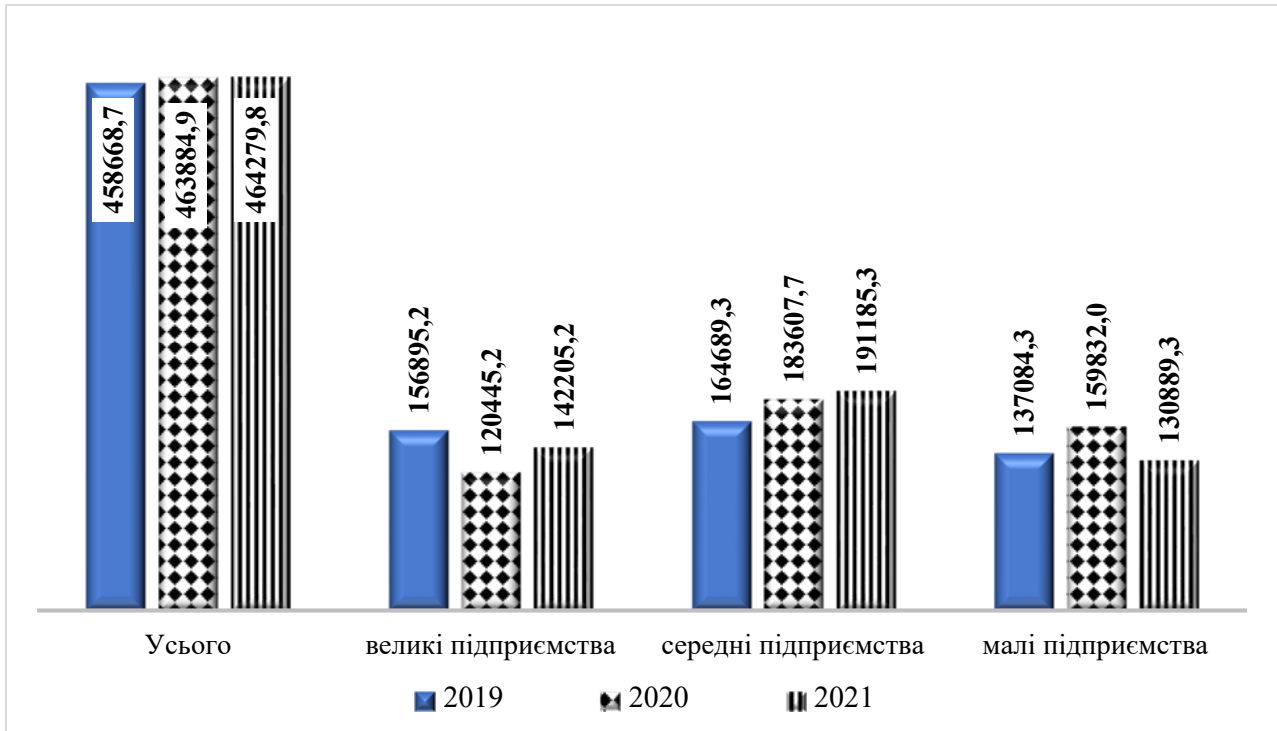

Рис. 4. Динаміка короткострокових кредитів банків, наданих підприємствам України за 2018–2021 рр., млн грн

Джерело: розраховано за: [6]

Таблиця 1

Частка короткострокових кредитів підприємств за 2019–2021 рр., %

Роки	Частка короткострокових кредитів банків у поточних зобов'язаннях, усього	У т.ч. підприємства:			Частка короткострокових кредитів банків у капіталі, усього	У т.ч. підприємства:		
		великі	середні	малі		великі	середні	малі
2019	17,7	40,1	17,2	11,0	4,0	3,5	4,4	4,2
2020	15,4	28,8	16,9	10,5	3,7	2,6	4,3	4,2
2021	14,2	26,2	16,4	8,3	3,3	2,7	3,9	3,3

Джерело: розраховано за: [6]

53,6 млрд грн та на 01.01.2022 р. їхня сума збільшилася на 5,4 млрд грн (на 10%) і на кінець досліджуваного періоду склала майже 59 млрд грн). На другому місці серед усіх наданих кредитів сфері виробництва харчових продуктів (станом на 01.01.2021 р. – 25,1 млрд грн, за рік їхня сума зросла на 3,5 млрд грн (на 14,1%) до 28,6 млрд грн). На третьому місці – кредити, надані підприємствам, задіяним у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на початок досліджуваного періоду – 20,6 млрд грн, на кінець – майже 23 млрд грн, приріст склав 2,4 млрд грн, що становить 11,5% приросту).

Серед наданих кредитів суб'єктам малого підприємництва найбільша сума – у підприємств

сфери сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних із ними послуг (16,8 млрд грн на початок 2021 р. та 26,6 млрд грн на початок 2022 р.). На другому місці – сфера оптової торгівлі (15,2 млрд грн та 14,1 млрд відповідно на початок 2021 р. і 2022 р.). На третьому місці – постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (11,6 млрд грн та 9,6 млрд грн відповідно).

Розглянемо, як змінилася динаміка надання банками кредитів суб'єктам малого підприємництва за 10 місяців 2022 року (рис. 5).

Обсяг наданих кредитів у сфері сільського господарства збільшився на 59,3%, водночас у 3,8 рази (на 280,6%) зросла частка непрацюю-

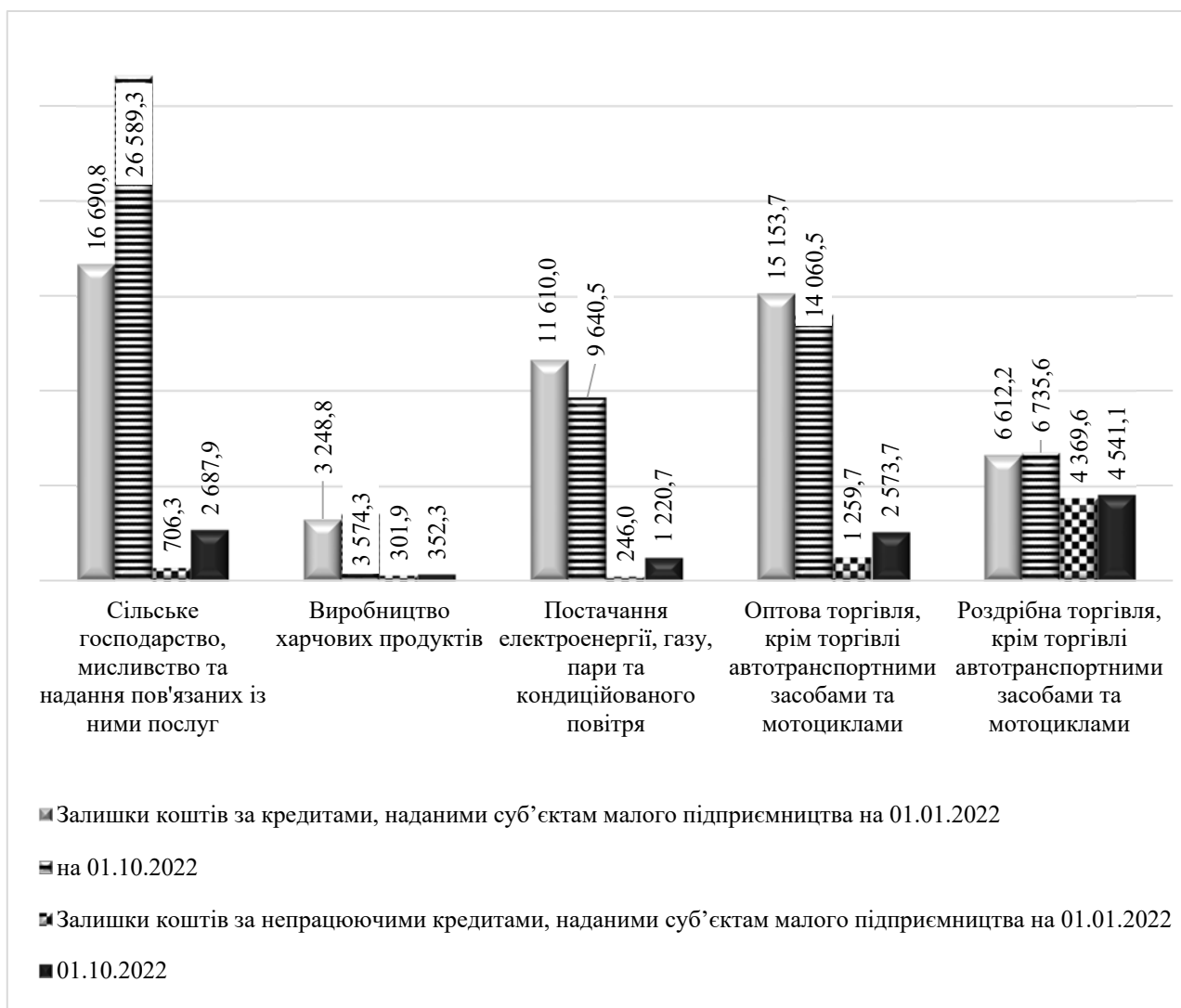

Рис. 5. Залишки коштів за наданими кредитами та непрацюючими кредитами суб'єктів малого підприємництва, млн грн

Джерело: складено за [6]

чих кредитів. Суб'єктам малого підприємництва сфери виробництво продуктів харчування обсяг наданих кредитів збільшився на 10%, водночас сума непрацюючих кредитів цієї сфери збільшилася на 16,7%. Аналогічний тренд у суб'єктів зі сфери роздрібної торгівлі – 1,8% загальний приріст та 3,9% приріст за непрацюючими кредитами.

Виявлена загальна тенденція нарощення абсолютної величини й частки непрацюючих кредитів у більшості галузей, незалежно від величини підприємств. Для суб'єктів малого підприємництва ця проблема є особливо загрозливою, адже фінансового покриття для отриманих кредитів у них обмаль, а в умовах воєнного стану прогнозувати зростання доходів не доводиться.

Згідно з результатами опитування банків у III кварталі 2022 р., проведеного Національним банком України, наслідки війни з Росією дедалі більше сповільнюють розвиток кредитування [7].

Упродовж наступних 12 місяців фінансові установи очікують, що кредити корпораціям лише незначно зростуть, проте якість кредитного портфеля клієнтів погіршуватиметься. Посилення кредитних вимог для всіх клієнтів з боку банків були викликані погіршенням економічної активності та спадом в окремих галузях, зростанням ризиків застави, негативними очікуваннями щодо курсових та інфляційних індикаторів. Найбільше таке посилення відбулося щодо довгострокових кредитів, валютних кредитів та кредитів суб'єктам великого бізнесу. Рівень схвалення заявок на кредити фізичним особам та всі види корпоративних кредитів знизився у більшості вітчизняних банків, що проявилось через підвищені процентні ставки, менші обсяги кредитів та строки кредитування, введені додаткові обмеження до позичальників. Внаслідок цього відбулося значне зростання всіх видів ризиків, зокрема процентного, валютного та

операційного. Підвищення облікової ставки НБУ зумовило зростання вартості кредитів, а це, у свою чергу, посилить негативні очікування щодо подальшого підвищення облікової ставки та уповільнення кредитної активності як підприємств, так і населення.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведений аналіз стану банківського кредитування суб'єктів підприємництва України за 2019 – 10 місяці 2022 рр., і зокрема малого, засвідчив його негативну динаміку з приводу як обсягу наданих кредитів, так і зростання частки непрацюючих кредитів. Причинами цього стали як погіршення економічної активності після жорстких карантинних обмежень 2019–2021 рр., посилення кредитних умов з боку банківських установ через збільшення усіх видів банківських ризиків, так і негативні очікування здорожчання вартості кредитів після підвищення облікової ставки НБУ. Воєнні дії на території України, без сумніву, стали найбільшим дестабілізуючим фактором економічної нестабільності й причиною скорочення обсягів діяльності. Необхідні програми відновлення економіки держави, у тому числі кредитні та із залученням коштів міжнародних організацій та країн-партнерів, спрямовані на компенсацію втрат бізнесу від воєнних дій, відсоткових ставок за кредитами на реалізацію інноваційних проектів, створення інструментів державно-приватного партнерства у сфері кредитування та фінансової підтримки оновлення виробництва та впровадження енергоощадних та екологічно чистих технологій.

Подальші дослідження будуть зосереджені на сфері довгострокового кредитування підприємств України та програм взаємодії держави, банківського сектору й суб'єктів підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кужелев М. Інноваційні методи кредитування корпоративного сектору економіки в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Юго-Восточной Европы в рамках чер-*

номорского экономического сотрудничества. 2012. № 8. С. 231–235.

2. Гончар І. Сучасне корпоративне кредитування комерційними банками: статистичний аспект. *Статистика та суміжні галузі досліджень.* 2013. № 3. С. 66–73.

3. Герасименко А. В. Сучасні особливості банківського кредитування промислових підприємств. *Вісник Університету банківської справи.* 2020. № 2. С. 35–42.

4. Гудзь Т. П. Фактори розвитку банківського кредитування підприємств в Україні. *Науковий вісник ОНЕУ.* 2021. № 7/8. С. 24–32.

5. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>.

6. Економічна діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Опитування про умови банківського кредитування. IV квартал 2022 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BLS_Q4-2022.pdf?v=4.

REFERENCES

1. Kuzheliev, M. (2012), “Innovative methods of lending to the corporate sector of the economy in the conditions of a dynamic external environment”, *Problemy u perspektivy razvytyia sotrudnychestva mezhdu stranamy Yuho-Vostochnoj Evropy v ramkakh chernomorskoho ekonomycheskoho sotrudnychestva*, no. 8, pp. 231–235.

2. Honchar, I. (2013), “Modern corporate lending by commercial banks: statistical aspect”, *Statystyka ta sumizhni haluzi doslidzhen*, no. 3, pp. 66–73.

3. Herasymenko, A. V. (2020), “Suchasni osoblyvosti bankiv's'koho kredyтування promyslovykh pidpriemstv”, *Visnyk Universytetu bankiv's'koi spravy*, no. 2, pp. 35–42.

4. Hudz', T. P. (2021), “Faktory rozvytku bankiv's'koho kredyтування pidpriemstv v Ukraini”, *Naukovyj visnyk ONEU*, no. 7/8, pp. 24–32.

5. Nahliadova statystyka, available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>.

6. Ekonomichna diial'nist' pidpriemstv, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Opytuvannia pro umovy bankiv's'koho kredyтування. IV kvartal 2022 r., available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BLS_Q4-2022.pdf?v=4.

Стаття надійшла до редакції 06 листопада 2022 р.